

Dissecció humanitària

Indonèsia, Ruanda o Afganistan. Darrere de la catàstrofe arriben les ONG. I els mitjans mostren els avions amb aliments, entrevisten cooperants intrèpids, filmen víctimes tremoloses. Què hi ha, però, realment, a les bambalines d'aquest teatre solidari? El llibre 'El espejismo humanitario', del barceloní Jordi Raich, en desgrana algunes claus.

A final d'aquest mes de març s'ha fet públic un informe de Nacions Unides sobre el comportament dels soldats desplegats sota la seva bandera arreu del món. Les "disfuncions" que afirmen haver detectat inclouen foment de la prostitució, abusos sexuals a menors i violacions. Bòsnia, Libèria, Burundi, Haití, Kosovo, Timor o el Congo sembla que han estat els escenaris preferents de l'actuació gens humanitària dels cascos blaus. I sembla també que es constata que, de dotze anys ençà, aquests delictes han augmentat. No és cap novetat: ja fa temps que es coneixen aquestes i d'altres activitats delictives del personal civil o militar enviat en "missió de pau". Fet i fet, la vida real és molt més crua que les històries superficials, heroiques i lacrimògenes que consumim en còmodes píndoles de telenotícies a l'hora de sopar: amb més matisos i complicacions i contradiccions del que podríem digerir sense reflexionar. Més dura i amarga i humana.

Víctimes egoistes. Què succeeix quan arribes a una ciutat assetjada, vestit de missió humanitària, i les víctimes que has de salvar t'esbronquen amb ferocitat, i acusen: "Des que van saber que veníeu, els serbis no han deixat de bombardejar-nos. Catorze persones han mort per culpa vostra!"? O encara, què pot passar pel teu cap, després d'haver aconseguit evacuar un grapat de ferits que no volien deixar enrere amics i familiars condemnats en una ciutat d'enderrocs, si escoltes agraïments perquè aquests cent homes que has

arrencat de l'infern "aviat estaran sans i reprendran les armes per aixafar aquests serbis cabrons"?

Aquestes, i moltes d'altres qüestions, les ha reflexionades, perquè les ha viscudes, Jordi Raich, que treballa en projectes d'ajuda humanitària a tot el món des de l'any 1986 i que és autor del llibre *El espejismo humanitario. La especie solidaria al descubierto* (Debate, 2004), una contundent anàlisi de la indústria de les ONG. D'entrada, Raich adverteix sobre les falses imatges que ens desdibuixen la realitat: des de la nostra interessada perspectiva pintem el món de la cooperació tal com el voldríem veure i, així, imaginem "ànimes primitives i analfabetes" que "són salvades per altruistes professionals de disseny que renuncien a tot el que tenen a prop per atendre el proïsme llunyà". Però resulta que, evidentment, les coses no funcionen exactament així: i, si d'una banda hi ha interessos i egoïsmes, de l'altra... també: acostar-se a l'interior del teatre humanitari és conèixer-ne les bambalines, saber que hi ha ajudes que maten i interessos (personals o d'estat, coneguts o inconfessables) que es disfressen de missió; que no hi ha res més egoïsta que la necessitat, que la víctima sap què necessita i que "per a aconseguir-ho enganya, roba, menteix i, de vegades, fins i tot mata".

Organitzacions Sí Governamentals. Encara que l'exhibició de raons humanitàries per justificar interessos o actes de violència no és res que s'hagi inventat el trasbalsat final del segle XX —només

“Jo he vist morts en les reparticions de menjar”

Jordi Raich (Barcelona, 1963) és, actualment, a Jerusalem. El seu punt de vista és a l'abast des del lloc web www.jordi-raich.com. Parlem amb ell d'un llibre redactat a cavall de l'Afganistan i els EUA, del Pakistan i l'Índia i Portugal, d'Angola i Suïssa, Gàmbia, Libèria o Uzbekistan. Per exemple. Un llibre provocador que, explica, ha escrit “per desmitificar la imatge que la societat s'ha fet de nosaltres, que és molt idealitzada, gairebé santificada”.

— *El espejismo humanitario* és un bany de realisme?

— Sí: humanitzar l'ajut humanitari, que es vegi que el fan persones i que, i prou, són generoses, però també egoistes. Això ens ha d'ajudar a tots a fer la feina millor.

— I per quin impuls hom entra en aquest món?

— Depèn de cadascú. Hi ha des de la casualitat o les creences religioses fins a un simple desig de fer el bé. N'hi ha molts que hi entren després d'haver fet vint anys en una oficina i pensant que això serà més gratificant. També hi ha gent que hi entra després de divorciar-se, d'altres que volen marxar lluny de casa perquè tenen una depressió... És més problemàtic esbrinar per què es continua. N'hi ha que continuen perquè els agrada, perquè hi creuen, perquè refan els seus ideals; n'hi ha que ho fan perquè això els pot donar un bon sou o els permet portar un nivell de vida que mai no podran tenir al seu país —jo, per exemple, estic treballant a Jerusalem i hi tinc una casa enorme amb vistes precioses... molts continuen a l'Àfrica perquè tenen accés a sexe fàcil.

— ...!

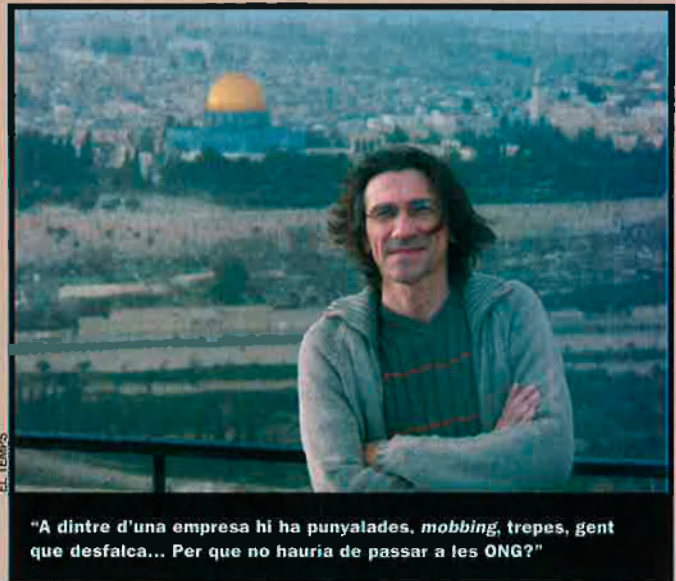
— És així. Que els cooperants omplin els prostíbuls no té res de sorprenent, ni res a veure amb les ONG: a les ONG hi treballen persones, ja està. A dintre d'una empresa hi ha punyalades, gent que s'escolta massa, *mobbing*, trepes que fan el que sigui per tenir el poder, gent que desfalca... Per què no hauria de passar dintre les ONG?

— Citeu, “actuant” a Sierra Leone, ONG com ara Anyell de Déu, Fans de la Bíblia, Combatre l'Stress Internacional, Lliga dels Últims Seguidors de Crist, Auxiliador la Humanitat Necessitada de Tendresa i etcètera. No hi ha manera de controlar-ho?

— És que qualsevol pot fer una ONG. I per què se'n funden? Perquè estan per sobre del bé i del mal. Quan hi ha una catàstrofe, s'hi presenten centenars d'ONG per fer alguna cosa perquè els donin diners. Això genera descoordinació i que, sovint, hi hagi més ONG que necessitats. O que, si són organitzacions petites, sense logística ni capacitat, es quedin a la capital del país, que és més fàcil, que no és on hi ha les víctimes, però sí els periodistes. Per exemple.

— I què en fem nosaltres, del desassossec que produeixen les vostres explicacions?

— Cal saber que les ONG no són la solució als problemes: tenen molt menys poder del que elles diuen i del que nosaltres volem creure que tenen. Significa això que no s'ha de ser solidari? En absolut! Però cal una solidaritat de qualitat i no una de totalment capriciosa, que ara dona pel tsunami i s'oblida d'Àfrica, o que es fixa en la campanya antimines

“A dintre d'una empresa hi ha punyalades, *mobbing*, trepes, gent que desfalca... Per què no hauria de passar a les ONG?”

per la lady Diana, o que adopta nenes índies perquè ho ha fet la Judit Mascó: això no és solidaritat. Hem de ser responsables i, abans de donar diners, o de posar-nos a col·laborar amb una organització, assegurar-nos que és seriosa.

— Una imatge: un camió des d'on es reparteix menjar a una multitud de braços que s'empenyen.

— Un exemple de distribució absolutament potinera. L'ajut humanitari és molt complicat, requereix moltes hores de preparació: no consisteix a posar quinze tones de menjar en un avió, enviar-les i prou. Jo he vist morts, en les reparticions de menjar: arriben aquests ONG petites a les quals han donat X quantitat de menjar, que necessiten sortir a la televisió com sigui per justificar que l'han fet arribar, es planten al mig d'un camp, obren el camió i deixen que la gent es baralli. Cosa que, a més, és terriblement humiliant.

— Què són les “víctimes sexis”?

— Mira, les ONG són organismes que ofereixen un servei de solidaritat i, de l'altra banda, confort mental: redimeixen el teu sentiment de culpa, canalitzen la teva ràbia contra la injustícia i la desigualtat, i fan de mitjanceres de la teva generositat. Ara bé, perquè reaccionis i donis aquests diners, o el teu temps, t'han d'oferir un producte; i el que t'oferixen són víctimes: víctimes d'un tsunami, d'una sequera, d'una guerra. Però hi ha tantes ONG que cada vegada la competència és més bèstia. Per això cada vegada contracten més professionals del màrqueting: i quan tothom t'està oferint morts de gana, jo he de tenir alguna cosa més, per cridar-te l'atenció. Aquí és quan comences a buscar les “víctimes sexi”, que tinguin ganxo. Ara, per exemple, hi ha bofetades pels nens soldats o les nenes prostitutes de Tailàndia... També hi ha els apadrinaments: són l'últim crit en solidaritat. Una altra víctima sexi per excel·lència en els últims anys és la dona afganesa: la imatge del burka va arrasar. Però qui se'n recorda, ara? N. C.

Massa sovint, les formes de la solidaritat no tenen en compte la dignitat de les persones a les quals assisteix.

cal recordar, per exemple, la persecució que establiren els anglesos, al segle XIX, envers els vaixells esclavistes estrangers: feta sota el paraigua de la moralitat i amb intenció de domini del comerç marítim—, és cert que l'anomenat “humanitarisme d'estat” es va estendre de manera espectacular sobretot arran de la caiguda del mur de Berlín. Aleshores, apunta Raich, es va “inaugurar un període de culte cínic als drets humans”. És l'època en què els estats van convertir l'impuls solidari dels seus ciutadans en instrument tant per a la

política interna com per a la internacional.

“Però els polítics —recorda Raich— aviat van descobrir que l'assistència gestionada directament per ells era molt més costosa i menys eficaç que la proporcionada per les ONG, més petites, flexibles i dirigides per voluntaris que, a més, tenien un halo de santedat i admiració entre la ciutadania”. I es va subcontractar l'ajut humanitari. I es van multiplicar les ONG de tota mena. La immensa majoria de les quals són, ben mirat, OSG: Organitza-

cions Sí Governamentals que no podrien sobreviure si se'ls tanqués l'aixeta econòmica institucional.

No cal ser cap llumenera per endevinar que aquesta aixeta no sol ser desinteressada: entre les conseqüències de la dependència humanitària, i ultra la proliferació d'aprofitats, s'hi pot comptar el disseny de projectes segons les zones d'interès del finançador (en el cas de l'estat espanyol, la mateixa llei de cooperació ho estableix amb claredat: estats “iberoamericans”, “països àrabs del nord d'Àfrica i Orient Pròxim” i aquells amb els quals l'estat “mantingui especials vincles de caràcter històric o cultural”), i no pas segons les necessitats reals. A més, hi ha la qüestió de la “visibilitat”: les ONG necessiten publicitar la seva presència per justificar la corresponent subvenció. I es cau en l'“etiquetatge compulsiu” de tot allò que tingui relació amb l'associació. O en l'humanitarisme mediàtic.

Galetes solidàries. “Un periodista sense notícies és tan perillós com un humanitari sense víctimes”, escriu Raich. Tots dos necessiten el seu “producte” i tots dos acaben fent (pràcticament) el que sigui per aconseguir-lo. Els uns, buscant titulars d'impacte i històries que no contemplin ni el mitjà termini (tot passa ara i aquí, i demà serà, també de cop, en qual-sevol altra banda del món on enfoquin les càmeres), sense provar d'explicar causes ni entrar a cap anàlisi que destorbi la visió d'un món en blanc i negre, aparentment fàcil d'explicar i en realitat, d'aquesta manera, incompreensible.

No abusaràs

“El que es prohibeix reflecteix el que es fa”.

Jordi Raich descriu gràficament el seguit de normes específiques amb què es pretén regular el comportament dels operants internacionals. “El meu primer contracte amb Metges Sense Fronteres el vaig signar el 1989”, i “era un ‘compromís moral’ no reconegut per la llei que ocupava mitja pàgina de generalitats”.

Però en quinze anys, les coses han canviat: “El darrer que vaig subscriure amb el Comitè Internacional de la Creu Roja el 2004 incloïa una col·lecció de documents pels quals em comprometia a: honrar els costums religiosos de la cultura d'acollida; respectar la dignitat dels altres; vestir de manera

adequada i ser educat; utilitzar els fons enraonadament i no fer negocis; no bescanviar diners al mercat negre; refusar regals i descomptes; no comprar a les víctimes objectes que en d'altres circumstàncies no vendrien; ser neutral i imparcial; no divulgar informació confidencial; no parlar de la situació política o militar per telèfon, carta, ràdio o e-mail; permetre l'accés a la meva direcció de correu electrònic; no visitar pàgines web pornogràfiques o ofensives; no utilitzar càmeres fotogràfiques sense autorització; acatar l'equitat d'oportunitats i de tracte; no utilitzar la superioritat jeràrquica per sol·licitar favors personals o impúdics; no practicar la pedofília; no utilitzar drogues ni posseir armes...”

Els altres arribaran a l'extrem de crear camps de refugiats *ad hoc* per satisfer la fam de novetat mediàtica: quin sentit té, si no, apartar en camps separats les persones mutilades, com s'ha fet a Sierra Leone? Aconseguir captar l'atenció de governs i mitjans de comunicació que, com explica Kate, una cooperant canadenca, al llibre de Raich, "estan farts de camps de desplaçats". Per això s'han creat aquests insòlits "camps d'amputats". Per oferir novetat: "Regularment rebem la morbosa visita de caps d'estat, ministres i primeres dames d'Europa i Amèrica -continua Kate-. No s'aconformen amb amputats simples, volen que els en presentem de múltiples". Per a aquests casos, els responsables del camp saben que poden recórrer a Kaynde: el Front Revolucionari Unit (RUF) li va tallar la mà i el peu dret, a més del braç esquerre: és l'"estrella mediàtica" del camp.

D'altra banda, no cal perdre de vista que periodistes i "humanitaris" participen junts en xous de vergonya que s'ali-

L'avió gira cua, bo i deixant al mig de la pista ruandesa dues tones de caps de galletes assortides

menten mútuament. La imatge es repeteix amb massa insistència i Jordi Raich la descriu de primera mà: com arriba a l'aeroport un Hèrcules de l'exèrcit espanyol; com s'obre una rampa i en baixa un personatge "vestit de Coronel Tapioca" que diu que és el president d'una plataforma pro Ruanda, i que, rodejat de càmeres i micròfons, dóna les gràcies als que han fet possible l'operació i recita un

número de compte corrent; com un uniformat explica, també a càmera "les activitats caritatives dels militars"; com, a falta de refugiats per a la fotografia, els periodistes demanen als arribats que abracin un parell d'africans, treballadors de l'aeroport més o menys indiferents, més o menys estupefactes; com, dins d'un avió amb capacitat per a quinze tones de material amb prou feines se n'hi ha encabint dues. I com, finalment, la comitiva torna a enfilar-se a l'Hèrcules per girar cua, bo i deixant al bell mig de la pista dues tones de caps de galletes assortides i paquets de mig quilo de lleties! Tot inútil, remarca Raich: "transportar i reensacar les lleties -del tema galletes prefereix d'estalviar-se'n comentar- costa més que el mateix producte, i bollir-les requereix massa temps i consumeix massa lletya".

Detalls sense importància: si hi ha foto, missió acomplerta.

Núria Cadenas

cinemaenvalencià

de l'1 de març al 14 de maig

UNIVERSITAT
POLIÈCNICA
DE VALÈNCIA

SERVEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Servei de Política Lingüística

Col·labora: **escola**
valenciana
REGULACIÓ
DES DE L'1 DE MARÇ
PER A L'14 DE MAIG

Entrada gratuïta amb el carnet universitari. Reduïda per al públic en general.
Cinema infantil i juvenil: entrada gratuïta amb el carnet universitari i menors de 14 anys acompanyats.

cinemaenvalencià

CINEMA DOBLAT

Sky Captain i el món de demà

Dimarts 5 d'abril, a les 20 h
Cines Aragón

Entrada gratuïta per als lectors d'El Temps
amb aquesta butlleta

cinemaenvalencià

CINEMA SUBTITULAT

Million Dollar Baby
Dir. Clint Eastwood

Dijous 7 d'abril, a les 20 h
Cines Albatros

Entrada gratuïta per als lectors d'El Temps
amb aquesta butlleta

cinemaenvalencià

CINEMA INFANTIL I JUVENIL

Els increïbles

Dissabte 9 d'abril, a les 12 h
Cines ABC El Saler

Entrada gratuïta per als lectors d'El Temps
amb aquesta butlleta